

UIT LEO'S ARCHIEF.

In de vorige Koerier namen wij een artikel op dat Leo Lenssen uit zijn archief opdiepte. Ook deze keer heeft Leo een bijdrage welke ons de moeite van plaatsing waard lijkt.

Dit keer gaat het over een aantal bezoeken die de Commissaris van de Koningin aan Mierlo bracht in de jaren 1897, 1902, 1905, 1909, 1913, 1918 1922, en tenslotte 1928.

De Commissaris (of zijn secretaris) heeft daarvan o.a. het volgende vastgelegd:

“Den 23sten augustus 1897 bezocht ik Mierlo. Op het raadhuis vond ik den burgemeester en den wethouder van den Boogaard, de wethouder van Veldhoven was juist overleden. Ik zat met hen zeer geruimen tijd te praten; beiden, maar vooral de burgemeester, maakten een buitengewoon goeden indruk. Ik besprak in de eerste plaats het politietoezicht, waarover bij de behandeling der begroting over 1897 bij Gedep. Staten aanmerkingen gevallen waren; behalve een gepensionneerd wachtmeester der marechaussee, die gemeenteveldwachter is, zijn er 4 onbezoldigd rijksveldwachters (waarvan 2 van Wesselman en 2 van Lotichius), die op verzoek van den burgemeester mede dienst doen. De burgemeester noemde het politietoezicht, ook in het gehucht “Hout”, ruim voldoende.

Op mijne audiëntie verschenen de leden van den Raad, met wie ik mij geruimen tijd onderhield; de kapelaan van Mierlo (de pastoor was naar de Retraite), die mij allerlei inlichtingen gaf omtrent de arbeidende klas, vooral omtrent handwevers, wier getal van 600 tot 200 was teruggegaan.

De kinderen der handwevers gingen nu in Helmond naar de fabrieken, hetgeen voor hun moreel zeer slecht was. De geestelijkheid had, om dat tegen te gaan, getracht eene fabriek opgericht te krijgen in Mierlo zelf, en was daarin zelfs gedeeltelijk geslaagd!

Verder verschenen nog de onderwijzers uit Mierlo Hout, eenige onbezoldigde Rijksveldwachters, een drager van het metalen kruis, en een arme man.”

Na de audiëntie bezoekt de CvdK. nog de woning van de burgemeester, waar hij een kop koffie en een glas champagne moest drinken. Vervolgens constateerde hij dat de administratie van de gemeenteontvanger vrijwel in orde was en "ook de administratie van den secretaris was vrij goed in orde."

Op 15 mei 1902 komt de Commissaris wederom in Mierlo. Hij legt vast:

"Wethouder van den Boogaard, die op het Hout woonde, is overleden, hij stierf tengevolge van een schot dat hem trof terwijl hij in een herberg zat. Hij leed daaraan van 27 november 1900 tot in januari 1901. Hij werd toen geopereerd door Dr. Deutz uit Helmond en Dr. Crobach uit Venlo. Tijdens de operatie bloedde hij dood. De dader van het schot werd door de rechtbank te Roermond veroordeeld tot 24 maanden gevangenisstraf, veel te weinig volgens de publieke opinie in Mierlo. In Mierlo wonen 1500 mensen, op "het Hout" 1100. Wethouder van Gennip en raadslid van der Putten wonen op het Hout. De 5 andere raadsleden in Mierlo.

Bij raadsverkiezingen wordt erg met drank gewerkt. Zoo o.a. toen Clerex (?), toen Prinsen tot leden van den raad werden gekozen. Wanneer een lid uit het Hout aftreedt, laat Mierlo toe, dat het Hout afvaardigt wien het wil, dan is dat geknoei met drank niet erg. Maar wanneer eene vacature uit het dorpje Mierlo moet worden vervuld, dan wordt er ergerlijk veel geschonken en gedronken, en op die manier de verkiezing gemaakt, de kiezers bewerkt."

Verder komt ter sprake de gang van zaken rond de concessie voor de stoomtram. Ook wordt gemeld dat de gemeente een groot grondbezit heeft waarop men veel wis- en mandenhout heeft geplant, hetgeen, "vooral in het groote Goor prachtig groeit, volgens den burgemeester scheuten van 4 el lang, op één jaar."

Op 12 april 1905 komt de commissaris opnieuw in Mierlo. Hij schrijft daarover:

"Voor de audiëntie had zich aangemeld het raadslid Prinsen, van beroep brouwer. De familie Prinsen stamt uit Aarle Rixtel, waar de

vader brouwer was. Een van de zoons is pastoor van St. Jacob te 's Bosch; een wethouder (brouwer) te Nuenen; een raadslid (brouwer) te Mierlo en een raadslid (brouwer) te Aarle Rixtel. De heer Prinsen had niets bijzonders te vertellen.

Er zijn nog \pm 200 handwevers in Mierlo, van dezen zijn de meesten dekenwevers voor eene firma te Geldrop ; deze verdienen het hoogste loon, \pm f 1,25 daags; daarna komen de pellenwevers met f 0,90 daags; daarna de gewone wevers die nog minder verdienen.

Er zijn 22 Protestanten in de gemeente; twee boerderijen van den heer Wesselman van Helmond, en verder het personeel op de sluis langs de Zuid Willemsvaart."

Er komen nog wat perikelen rond de verkiezingen aan de orde en B. en W. wordt geadviseerd "eenen gedetailleerden staat van gemeente eigendommen aan te leggen, waarin uitvoerig en nauwkeurig alles wordt opgetekend wat betrekking heeft op de cultuur en de exploitatie van de gemeentelijke bezittingen."

Verder klaagt de burgemeester over de konijnen: "daar waren wel 30 konijnenpermisies door mij afgegeven, maar er waren geen tien houders van die vergunningen die een konijn konden raken."

Ook aan de orde komt het Eindhovens Kanaal. Daarover wordt geschreven:

"De gemeente heeft groot belang bij het Eindhovensch Kanaal, vele bouwmaterialen, beer, enz. enz. worden daarlangs aangevoerd; veel hout daar langs afgevoerd. Het kanaal wordt heel slecht door Eindhoven onderhouden, eene van de bruggen kan men met een geladen wagen bijna niet meer passeeren, zóó davert, schommelt en beweegt alles. Daar zijn groote ongelukken van te wachten."

De Boerenleenbank blijkt een zegen voor de landbouwers, alhoewel de CvdK. de splitsing in de afdeling Mierlo en het Hout betreurt. "Door de versnippering van krachten zal de weldadige werking zich minder doen gevoelen."

"De haspelarij van katoenen garens van de firma Swinkels werkt druk en geeft een vijftigtal vrouwen en meisjes een goed stuk brood."

Op 28 mei 1909 komt de commissaris wederom naar Mierlo. Hij meldt dat burgemeester Panken dan "juist is hersteld van influenza; hij ziet er nog slecht uit, maar is, niettegenstaande zijn 80 jaren, verstandelijk zeer wel. Hij kan niet goed met den heer Winters, sinds vijf jaren pastoor te Mierlo, (overweg?); allerlei moeilijkheden, alle van financieëlen aard.

De vorige pastoor, de heer van Eert, maakte een legaat aan den algemenen arme; door een toeval kwam dat geld in handen van den pastoor; deze beweert dat het vor den Katholieken arme bestemd is, en weigert het af te dragen. De Bisschop, met het geval in kennisgesteld, beloofde de zaak in het reine te brengen; maar tot nu toe hoorde men er niets van, en dat is nu drie jaar geleden.

Eene tweede grief was, dat het armenhuis, de 12 apostelen, bestuurd door den tijdelijken pastoor, met behulp van drie provisoren. Jaarlijks moet aan den tijdelijken burgemeester rekening en verantwoording gedaan worden. Zoolang Panken burgemeester was, hebben de tijdelijke pastoors zich aan deze bepaling gehouden. Maar de tegenwoordige pastoor doet geen rekening, hoe dikwijls Panken hem daarnaar ook vroeg.

Daar komt nog bij, dat hij in den laatsten tijd gronden onder den Hout als bouwterrein verkocht, eene weide voor f 3.000,- een stukje land voor f 1.000,-. Panken maakte zich ongerust over de bestemming aan die gelden gegeven.

De pastoor had bovendien zoo lang gedreven, dat de boerenleenbank te Mierlo zich afscheidde van de Centrale Bank te Eindhoven. De pastoor was nu helemaal baas van die plaatselijke leenbank; ook dat vertrouwen de burgemeester niet.

Ter audiëntie verschenen een paar boeren, van Brussel en Slaats, die kwamen klagen over de enorme schade, welke zij door de hazen leden. Het heerlijk jachtrecht behoort aan den Graaf

D'Aleantara (?); deze verhuurde het aan Emile Wesselman van Helmond; deze laatste verhuurde op zijn beurt weer een stuk aan

van Tuyll, burgemeester van Voorburg, erfgenaam van Mevrouw Hoevenaar van Geldrop. Burgemeester van Tuyll kwam niet jagen; sinds twee jaren leden zij zoveel schade.

Ik ben met de menschen de schade ter plaatse wezen opnemen; een groot roggeveld van circa 33 Ha. Had buitengewoon veel geleden, ik heb er een uur lang kris kras doorgelopen; de schade was zeer erg; de rogge vertoond geen half gewas; overal resten van hazen, we joegen er nog enkele uit de rogge. Aan de menschen geraden, zich te beklagen bij Graaf d'Aleantara(?), bij Emile Wesselman, bij Brans, den rentmeester van Burgemeester van Tuyll te Geldrop, bij Burgemeester van Tuyll te Voorburg, en bij den Minister van Landbouw.

De schade wordt geleden ter plaatse Luchen, de hazen komen uit de Geldropsche heide, en blijven dan in dat roggeveld, omdat ze zich vastloopen voor het Einhovensch Kanaal. Om de hazen te verjagen was de heele buurt, avond aan avond, ketelmuziek gaan maken in de roggeakkers; zelfs daarvoor waren ze door de jachtopzieners van Burgemeester van Tuyll bekeurd onder voorwendsel, dat ze de fazanten en de patrijzen verstoorden; tot nu toe waren ze nog niet gedagvaard, ze wisten dus niet, of ze deswege veroordeeld en gestraft zouden worden.”

“Den 26 maart 1913 kwam ik weer in Mierlo; dien dag bezocht ik nog Stiphout en Aarle Rixtel; ik deed den tocht per auto vanuit Helmond. Burgemeester Verheugt is pas gehuwd met Juffrouw Strijbosch uit Aarle. Hij bewoont een huis in de kom van Mierlo; wethouder van Vlerken woont op Luchen, wethouder van Gennip op het Hout.

Ook de raadsleden wonen vrij goed over de gehele gemeente verspreid. Bij Raadsverkiezingen wordt bijna niet meer met drank gewerkt.; partijschappen zijn er niet; op het Hout verlangt men een arbeider in den Raad te brengen.; op den duur zal dat wel gelukken.

Burgemeester is begonnen met het aanleggen van een staat van exploitatie der gemeentelijke bezittingen; losse papieren met aantekeningen en kadastrale extracten; als ik weer in Mierlo kom zal de staat mooi in orde zijn.

Te Hout vallen de grenzen van de gemeente en de parochie niet samen; van daar dat vele jongens uit Hout naar de openbare school te Helmond gaan, terwijl de meisjes naar de Zusterschool te Hout moeten.

De voornaamste industriële onderneming in Mierlo is de katoenweverij van Swinkels; de zaak marcheert zeer goed; maar de loonen zijn niet hoog; de meisjes zullen gemiddeld f 4,- per week verdienen. Het grootse deel van de arbeiders moet buiten de gemeente gaan werken; te Geldrop, maar vooral te Helmond; dat zulks bepaald nadelig werkt voor de moraliteit, kan men niet zeggen.

De rechten op het Eindhovens Kanaal zijn veel te hoog; dezer dagen kreeg gemeente een schip met steenen aan; het kwam voordeliger uit, het schip te Helmond te laten lossen, en de steenen van daar per kar naar Mierlo te transporteren, dan ze via het Eindhovens Kanaal te Mierlo aan de wal te laten komen.

Naar het schijnt, houden de Heren thans den hazen- en fazantenstand nog voldoende kort; er wordt echter weer geklaagd over konijnen. Getal handwevers blijft voortdurend afnemen, er zullen er nog een klein honderd zijn, allen oude menschen, jonge handwevers zijn er niet; de kinderen worden iets anders.

Nog twee boerenbonden, één te Hout en één te Mierlo met twee boerenleenbanken, waar echter bijna geen geld gehaald wordt; zij die geld nemen betalen thans 4%.

De pastoor van Mierlo, J.J. de Winter, heeft nog steeds het legaat door pastoor van Eert aan het algemeen armbestuur vermaakt, in handen, en wil dat niet afgeven. Ik heb B. en W. de vraag gesteld, hoe de Raad de rekening van het algemeen armbestuur kan goedkeuren, zonder dat de revenuen uit het legaat van Eert daarin verantwoord werden.

Gemeente zit erg krap met hare financiën; er is pas een hoofdelijke omslag ingevoerd van 2%, benevens 50 opcenten op het personeel; en nog is er geen geld! En nu moet men de scholen te Mierlo en te Hout vernieuwen, wat f 25.000,- zal kosten; in de bouwkosten van de

school te Hout heeft men een rijkssubsidie gevraagd, deze werd niet verleend. Financieel zit men geheel vast; nu zal de hoofdelijke omslag 3% moeten worden, en daar ziet men erg tegen op.

Staatsboschbeheer maakt op het moment plannen tot exploitatie van het Grootte Goor; door die exploitatie kunnen wellicht, op den duur, de finanties van de gemeente weer wat sterker worden.”

“Den 25 juli 1918 bezocht ik (CvdK) Mierlo. In Verheugt is, naar het mij overkomt, geene gelukkige keuze gedaan als burgemeester van Mierlo. Hij geeft zich veel moeite, maar hij is pedant en buitengewoon lastig. Hij heeft ruzie met den gemeentesecretaris Panken, met het hoofd der school Knaapen, met den armendokter van Erp uit Geldrop

Ik heb hem gezegd, dat hij toch niet te streng moest zijn, en ook anderer inzicht moest overwegen en in ieder geval respecteren, dat hij met de menschen geen ruzie moest maken; dat hij leidend moest optreden. Ik vrees, dat hij het op den duur in Mierlo niet volhoudt; dat er eene georganiseerde oppositie tegen hem zal ontstaan; ik heb hem daarvoor gewaarschuwd, het zal wel niet veel helpen!

Ik heb nog getracht de ruzie met het schoolhoofd Knaapen bij te leggen, door B. en W. te doen besluiten hem weer tot directeur der electriciteitsdistributie aan te stellen; de wethouders zouden het wel gewild hebben; maar burgemeester Verheugt wilde daarvan niets weten. Knaapen was hem op straat tegengekomen en had hem niet gesalueerd; gekrenkte ijdelheid!

Er is grote woningnood in Mierlo; er komt eene bouwvereniging tot stand voor den bouw van 50 arbeiderswoningen.

De industrie breidt zich meer en meer uit, door den bouw van groote fabrieken. Mierlo verkeert in een overgangstijdperk; van landbouwdorp wordt het op den duur industriepaals. Groote uitgaven zijn van een en ander het noodzakelijk gevolg; de belastingen stijgen thans onrustbarend.

Om die reden wordt de bouw van een nieuw raadhuis nog uitgesteld.; zodraa het zoover komt zal er een zware strijd gestreden worden tuschen Mierlo en Hout over de plaats waar het zal moeten komen;

ik veronderstel, dat Hout dien strijd zal winnen en het raadhuis dus verplaatst zal worden.”

“Den 16 mei 1922 bezocht ik per auto vanuit Helmond Leende en Mierlo.

B. en W. verklaarden de bevolkingstoename door de bouw van 124 arbeiderswoningen, 64 te Mierlo-Hout en 60 te Mierlo-Dorp. Er waren lang niet zooveel woningen noodig; daardoor werd aan tal van niet ingezetenen de gelegenheid geboden, zich in Mierlo te vestigen. Door de concurrentie van twee bouwmaatschappijen haalde men zich dien finantieelen strop. Op het moment staan 8 grootere woningen, huurprijs f 6,- ledig omdat men daarvoor geen huurders kan vinden. Het electriciteitsbedrijf werkt buitengewoon gunstig; men maakte in 1921 duizenden winst. Hoeveel precies wist men niet; de afrekening is nog bij de Pnem. Voor licht laat men 35 cent per K.W.U. betalen, voor klein kracht 25 cent (12 motoren). De grootindustrie wordt natuurlijk tegen een lager tarief bediend; daarmee worden telkens afzonderlijke contracten gesloten.

De werkeloosheid is erg geweest; daar is een tijd geweest dat gemeente aan 60 arbeiders werk verschafte, terwijl \pm 100 menschen van de vakbonden geld trokken. Thans zijn die cijfers respectievelijk 4 en 30. Het werk dat gemeente door die arbeiders liet verrichten bleek niet erg productief; voor 3 $\frac{1}{2}$ H.A. moergrond, die met toevoeging van zand tot weiland werden aangelegd, kon men- niettegenstaande het best weiland heet te zijn- dit jaar niet meer dan f 180,- huur bedingen.

Het raadhuis staat op invallen; men zou wel een nieuw willen bouwen, maar wacht daarmee tot het vast zal staan of Mierlo soms bij Helmond zal gevoegd worden. Wethouder Keeren (Hout) is voor annexatie, wethouder Knoops (dorp) wil daarvan niets weten.

Het drinkwater is slecht; vooral ook te Hout; de brandweer is niet veel; in 1920 brandden er bij ééne brand 31 woningen af.

Het Lustoord Molenheide is 50 H.A. groot; het terrein behoort aan Mierlo en werd aan de ondernemers : Verneulen, Ansems, van

Nuene en Bernard Schulte verhuurd voor f 500,-. Mierlo heft 10% gemeentelijke belasting van de entree's; dat bracht in 1920 f 3000,- op en in 1921 f 1800,-.

Toen werd door de ondernemers voor eene reusachtige reclame meer dan f 30.000,- en f 18.000,- uitgegeven. Thans maakt men geen reclame meer, en verwacht men dat men geld zal verdienen. Er is o.a. een groot ven, waarop een 25 roeibootjes, waarmede men à raison van f 0,60 per uur kan schipperen. Entrée is f 0,75 per dag.

Mierlo heeft een eigen vroedvrouw; geneeskundige hulp wordt te Hout verleend door Dr. Nuijens uit Helmond.; te Mierlo-dorp door Dr. Van Erp uit Geldrop.

De zich in Mierlo ontwikkelende tuinbouw ging te niet; ten gevolge van de valuta konden de producten, -vooral erwten en boonen- niet naar Duitschland en waren hier te lande niet met behoorlijke winst te verkoopen.

De verbouw van Mierlosche kersen blijkt zeer voordelig; tijdens den oorlog werd tot f 0,80 per K.G. betaald; in 1921 werd gemiddeld nog ruim f 0,20 besteed.

Distributiebedrijf dacht men lang afgewikkeld; dezer dagen kwam echter nog een navordering uit den Haag van f 6900,- voor leveranties in 1917 en 1918. Men wist daar niets van en kan dat ook niet meer nagaan.

Mijn reprimande (in 1918) aan den burgemeester schijnt toch wel ten goede te hebben gewerkt; hij maakt niet meer zooveel moeilijkheden als vroeger en heeft dientengevolge zelf ook niet zooveel moeilijkheden.“

“Den 21juni 1928 bezocht ik Mierlo en Leende.

Men is in Mierlo zeer verlangend naar de oplossing van de annexatie-quaestie; de bouw van een nieuw raadhuis, de drinkwatervoorziening van den Hout en nog veel meer hangt van die oplossing af.

Ik kreeg den indruk dat eene meerderheid bestaat vóór de annexatie. Vroeger rivaliseerden de parochies Mierlo-Dorp en de Hout. Dat is nu

vrijwel gedaan; de Hout bleef zich uitbreiden en groeit langzaam maar zeker Mierlo-Dorp over het hoofd.

Het teveel aan woningen is thans opgeheven. Philips huurde van gemeente alle ledig staande woningen en plaatste daarin gezinnen met veel groote meidjes

De lageronderwijswet 1920 kostte aan Mierlo f 130.000,-. Het openbaar onderwijs is er opgeheven. Schoolhoofd Knaapen werd door pastoor niet overgenomen; hij ging met zijn gezin naar Indië.

Mierlo hoort tot het waterschap van de Aa; moet afwateren door een dubbelen grondduiker onder de Zuidwillemsvaart even voorbij Helmond. De ééne duiker is verstopt, de ander voor 90% verzand. Daardoor wordt in Mierlo veel waterbezwaar ondervonden.

Om gelden te vinden om wegen te verharderen, wordt van het jaar voor het eerst een speciale belasting geheven; de maximum opcenten op de grondbelasting.

Van het kanaal Eindhoven-Zuidwillemsvaart wordt een druk gebruik gemaakt, o.a. door de firma de Haes.

Mierlo wordt meer en meer eene industrieplaats; daar vestigden zich eene automobielfabriek (N.V. Jumbo) , de bontweverij van Ign. de Haes, de haspelarij en dekenweverij van Swinkels, de steenfabriek van van der Meeren, de Stroohulzenfabriek (N.V. Het Zuiden) en de tijken en tentlinnenweverij van Gebrs. v.d. Zande.

Sinds geruime tijd is er heel geen werkeloosheid.

Er zitten 2 à 3 arbeiders in den Raad.

Geen socialisme dat naam heeft; men merkt er niets van. Bij de laatste verkiezing werden 23 stemmen op socialisten uitgebracht.”

Hiermee sluiten de vastleggingen van de bezoeken van de Commissaris van de Koningin aan Mierlo.

Frans Daamen